

УДК: 574.91:581.2

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ЛІСОВОЇ РОСЛИННОСТІ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРИРОДНИЧИХ ТА АГРАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Ю.С. Шелюк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Тенденції промислового і наукового розвитку України актуалізують потребу в новій генерації фахівців, які володіють сучасними методами пізнання, умінням представлення, інтерпретації та використання результатів досліджень природних систем, проведення моніторингу й оцінки стану навколишнього середовища, природоохоронної діяльності. Майбутні фахівці природничих та аграрних спеціальностей мають оволодіти знаннями про структуру, функції і закономірності проявів життєдіяльності біологічних систем різного рівня організації, їх взаємодію з навколишнім середовищем, реакції за різних умов існування, на різних стадіях сукцесійної динаміки, а також щодо стану біорізноманіття. Водночас найважливішим є набуття здобувачами вищої освіти, які навчаються на природничих та аграрних спеціальностях, практичних навичок та здатностей дослідження й оцінки стану біосистем різного рівня організації; представлення, інтерпретації та використання результатів натурних досліджень. Досить актуальним є розробка алгоритмів вивчення лісових угруповань під час проходження навчальних практик.

Метою роботи було окреслити особливості організації вивчення лісових угруповань під час навчальних практик здобувачами вищої освіти природничих та аграрних спеціальностей.

На першому етапі в екскурсійному режимі у лісі необхідно ознайомитися з типовими для даного угруповання видами, їх життєвими формами, скласти список рослин лісу. Наступний корок – проведення морфологічного аналізу рослин. Під час роботи з рослинами необхідно враховувати середовище їх існування (рельєф, ґрунт, характер зволоження, умови мінерального живлення, освітлення, характер лісової підстилки її утворення й розкладання тощо). Під час відвідування різних типів лісу та складання флористичних списків є можливість порівняти їх, виділити рослини, найтипівіші для конкретного угруповання, та пов'язати особливості їх будови й біології з умовами середовища [1].

Опис окремих представників повинен включати морфологічні особливості скелетної частини (для дерев – висота, особливості кірки на стовбурі і великих гілках, сочевички; особливості великих гілок, їх розміри, положення у просторі, форма крони; для кущів і кущиків – положення зони кушіння, наявність кореневищ, особливості надземних пагонів. Наступним етапом є опис способів наростання багаторічних осей, особливості галуження пагонів, розміри річних приростів, характер перидерми та кірки на пагонах різного віку. Після цього варто зупинитися на характеристиці річного пагону: довжина, товщина, забарвлення стебла, особливості покривних тканин, листкорозміщення, листки (за схемою опису листків трав'янистих рослин), тривалість життя листків, світлові і тіньові листки, їх морфологічні та анатомічні відмінності, листкова мозаїка; бруньки, їх розташування, розмір, ступінь розвитку, відмінність верхівкової та бічних бруньок,

наявність сплячих бруньок, їх особливості, будова бруньок (відкриті, закриті, особливості брунькових лусок, ступінь сформованості зачаткового пагону) [4].

У лісі легко знайти ярусну будову угруповання, встановити проекційне покриття площі всіма рослинами і окремими видами, зробити висновки про життя видів. Важливо відмітити домінантні рослини (постійні та тимчасові) й едифікатори. Варто зазначити фізіономічність лісового угруповання, або аспект, і характер та інтенсивність розмноження рослин, які входять до лісового угруповання, їх розселення та утримання на зайнятій території [2, 3].

Невід'ємною складовою флористичної роботи є створення гербаріїв. Збирають рослини для гербаризації в суху сонячну погоду, після висихання роси. Рослини не повинні мати пошкодження тваринами, комахами, грибками, тощо. Збирати рослини необхідно в різні періоди вегетації. На гербарії має бути відображено максимально інформації про рослину (підземні органи; здатність до розгалуження або куціння пагонів; листкорозміщення на пагоні, будова листка, гетерофілія; тип суцвіття або розташування квіток, будова окремої квітки; плоди та насіння). Трав'янисті рослини викопують, коріння обтрушують, а при необхідності миють. У деревних рослин секатором зрізають квітконосні або плодоносні пагони з листям. У хвойних порід зрізають гілки з чоловічими і жіночими шишками [5].

Весь комплекс досліджень під час вивчення лісових угруповань в екскурсійному та лабораторному режимах: спостереження, моніторинг, порівняльний, статистичний тощо зорієнтований на здобувачів, які прагнуть стати фахівцями у галузі природознавства та суміжних наук. Дозволяє сформувати у студентів здатність досліджувати й оцінювати стан біологічних систем різного рівня організації з подальшим впровадженням досягнень у виробничу та соціальну сфери, сформувати інтерес до подальшого навчання та зацікавленість у поглибленому вивченні окремих галузей біології. Досить перспективним є подальше залучення здобувачів вищої освіти до наукових проєктів, написання наукових публікацій тощо. Це створює передумови для високого рівня самореалізації в процесі отримання вищої освіти.

Список використаної літератури:

1. Григора І. М., Якубенко Б. Є., Мельничук М. Д. Геоботаніка : навч. посіб. К.: Арістей, 2006. 448 с.
2. Гродзинський А. М. Серед природи і в лабораторії. К.: Наук. думка, 1983. 160 с.
3. Марчак А. В. Ліс і довкілля. Вінниця, 1998. 199 с.
4. Потульницький П. М. Польовий практикум з ботаніки. К.: Вища школа, 1972. 300 с.
5. Шиян, Н.М. Гербарії України. Index Herbariorum Ucrainicum. К.: «Альтерпрес», 2011. 442 с.